

Τοπική Ιστορία και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο Δημοτικό Σχολείο: Η Διδακτική Αξιοποίηση του Λιμναίου Οικισμού Δισπηλιού

Παρασκευή Γκόλια¹, Έλενα Ζυγούρη²

1. Δασκάλα, Δρ, ΠΤΔΕ, ΠΔΜ

goliap@yahoo.gr

2. Διευθύντρια Περιφερειακής Δ/σης Εκπ/σης Δυτ. Μακεδονίας, Δρ, ΠΤΔΕ, ΠΔΜ

zigouri@otenet.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το περιβάλλον, φυσικό και ανθρωπογενές, εξαρτάται από την ιστορική εξέταση των επιλογών του ανθρώπου, είτε αυτές σχετίζονται με τον οικισμό και την κοινωνική του λειτουργία, είτε με τη γεωργική και κάθε άλλη εκμετάλλευση του φυσικού χώρου και της ιστορικής πραγματικότητας του ανθρώπου. Στο πεδίο αυτό, η τοπική ιστορία είναι δυνατόν να εκλαμβάνεται και ως περιβαλλοντικό αντικείμενο, η διδασκαλία του οποίου μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση της αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με το περιβάλλον, στην αίσθηση του τόπου όπου ζουν οι μαθητές/τριες, στη διαμόρφωση θετικών στάσεων για την προστασία και τη βελτίωση του τοπικού περιβάλλοντος καθώς και στην καλλιέργεια της ιστορικής μνήμης και συνείδησης. Επιχειρούμε, μέσα από την αξιοποίηση του υπάρχοντος Οικομουσείου να προσεγγίσουμε τον Λιμναίο Οικισμό Δισπηλιού Καστοριάς. Στόχος είναι να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες την επίδραση του τοπικού περιβάλλοντος στην ιστορική, κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής, από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι και σήμερα. Η διδακτική πρόταση που προτείνεται, συμπλέκει την Τοπική Ιστορία και την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και αφορά στη δόμηση δραστηριοτήτων πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την επίσκεψη των μαθητών /τριών στο χώρο του Οικομουσείου, ώστε να συμβάλει θετικά στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής και ιστορικής σκέψης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: περιβάλλον, τοπική ιστορία, εκπαίδευση, διδακτική πρόταση, περιβαλλοντική σκέψη, ιστορική σκέψη, αλληλεξάρτηση, αλληλεπίδραση, ιστορική μνήμη, περιβαλλοντική εκπαίδευση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Περιβαλλοντική εκπαίδευση εξετάζει το περιβάλλον - φυσικό και ανθρωπογενές, δομημένο και κοινωνικό - στην ολότητά του. Οι τέσσερις αυτοί παράγοντες συνιστούν παράλληλα αντικείμενα ενιαίας μελέτης και έρευνας για τη σχολική γενική και τοπική ιστορία. Το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον εξαρτάται από την ιστορική εξέταση των επιλογών του ανθρώπου πάνω σ' αυτό, είτε αυτές σχετίζονται με τον οικισμό και την κοινωνική του λειτουργία, είτε με τη γεωργική και κάθε άλλη εκμετάλλευση του φυσικού χώρου και της ιστορικής πραγματικότητας του ανθρώπου (Λεοντσίνης, 1996). Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερα η τοπική ιστορία είναι δυνατόν να εκλαμβάνεται ως περιβαλλοντικό αντικείμενο, η διδασκαλία του οποίου μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση της αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με το περιβάλλον, στην αίσθηση του τόπου που ζει ο

μαθητής, στη διαμόρφωση θετικών στάσεων για την προστασία και τη βελτίωση του τοπικού περιβάλλοντος καθώς και στην καλλιέργεια της ιστορικής μνήμης και συνείδησης, διότι μέσα από το τοπικό περιβάλλον αναλύεται η κοινωνικοπολιτισμική δραστηριότητα του ανθρώπου (Καλογεροπούλου, 1999: 190-192).

Η τοπική ιστορία ως σύγχρονη πρόταση για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση οφείλει να αμφισβητήσει την αφηγηματικότητα και να επιχειρήσει τη σύνδεση της σχολικής γνώσης με την διαχείριση των πηγών με σκοπό την ανανέωση του ιστορικού μαθήματος (Ρεπούση, 2000). Η τοπική ιστορία συχνά εκλαμβάνεται ως εννοιολογικά και μεθοδολογικά αυτονόητη, με έμφαση είτε στην ορατότητα της ιστορίας του τοπίου που περιβάλλει τη σχολική μονάδα, είτε στο βιωματικό χαρακτήρα που εμπεριέχει η σχέση του μαθητή με τον τόπο του. Δεν είναι ωστόσο δυνατή η πρόσληψη της ιστορικότητας του τοπίου χωρίς τη νοητική εργασία που θα την αναδείξει, δεν υπάρχει ιστορικότητα του τοπίου από τη στιγμή που οι άνθρωποι δεν την αντιλαμβάνονται (Λεοντσίνης, 1999). Η ιστορική σημασία δεν προσλαμβάνεται αυτόματα από τις αισθήσεις, αλλά διαθλάται μέσα από ένα σύνολο σύνθετων ιδεών, ώστε να αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας. Προκύπτει δηλαδή από τη στιγμή που κάποια από τις όψεις του τόπου αναδεικνύεται σε συγκεκριμένες συνθήκες και για συγκεκριμένους λόγους σε αντικείμενο της ανθρώπινης περιέργειας, παρατήρησης, έρευνας κ.α. (Βαϊνά, 1997: 64). Η διεργασία αυτή συνιστά επίσης μια σύνθετη κοινωνική διεργασία, η οποία υπακούει σε ευρύτερα κοινωνικά και πολιτικά συμφραζόμενα.

Κύριοι άξονες για την ιστορική προσέγγιση του περιβάλλοντος κατά την ερευνητική διαδικασία και τη διδασκαλία της ιστορίας μπορεί να είναι (Λεοντσίνης, 2007: 1):

- Η έρευνα και η διδασκαλία της ιστορίας μέσω της αμεσότερης δυνατής προσέγγισης του περιβάλλοντος (φυσικού και ανθρωπογενούς).
- Η αναγνώριση του περιβάλλοντος για κάθε ιστορική περίοδο ως υπαρκτού και αναγκαίου διαμεσολαβητικού ερμηνευτικού παράγοντα του ιστορικού γίνεσθαι.
- Η σύνδεση της διδασκαλίας της ιστορίας με το φυσικό, κοινωνικό και τεχνοπαραγωγικό περιβάλλον της εκάστοτε εξεταζόμενης ιστορικής περιόδου
- Η συμβολή στην προώθηση ανάπτυξης περιβαλλοντικής προβληματικής και στην αναγνώριση της ιδιαίτερης ταυτότητας του περιβάλλοντος στο σύγχρονο κόσμο.
- Η επιτόπια μελέτη και έρευνα ως μέθοδος διδασκαλίας της ιστορίας και του περιβάλλοντος και ενθάρρυνση, με πρόσφορους βιωματικούς τρόπους, για χρήση της από τους μαθητές της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
- Η χρήση και διδακτική εκμετάλλευση της μεθοδολογίας του ιστορικού και των διαδικασιών προσέγγισης του περιβάλλοντος στη σχολική έρευνα και στη διδασκαλία (νέες σύγχρονες προσεγγίσεις της ιστορίας).
- Η ανάδειξη των σχέσεων της γενικής με την τοπική ιστορία και της σύνδεσης της τοπικής ιστορίας με την ιστορία του τοπίου. Έμφαση στη θεώρηση των σχέσεων μεταξύ ιστορίας και μελέτης του περιβάλλοντος.
- Η συγκρότηση προτάσεων διδακτικής μεθοδολογίας της τοπικής ιστορίας και μελέτης του περιβάλλοντος στην Πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Σε επίπεδο Δημοτικού σχολείου, η σύζευξη της τοπικής ιστορίας με την περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι δυνατή μέσα από την ολιστική αντιμετώπιση του περιβάλλοντος των μαθητών και μαθητριών και την οργάνωση σχετικών προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Πρόκειται για διαθεματικές προσεγγίσεις και πολυδύναμη διδασκαλία, που επιτρέπουν την επικοινωνία των

διδασκικών αντικειμένων σε ενιαία προγράμματα σπουδών και τη σύλληψη του τοπίου ως πολιτιστικού αγαθού. Στη θεματική αυτή περιοχή ανήκουν: (Ρεπούση, 2000α) οι ανθρώπινες παρεμβάσεις στο φυσικό τοπίο κι οι μεταβολές, άμεσες ή έμμεσες που έχουν συντελεσθεί, οι ονομασίες της τοπικής και ευρύτερης περιοχής και η προέλευσή τους. Τα τοπωνύμια, οδωνύμια και οι αλλαγές τους μέσα στο χρόνο, ο οικιστικός χώρος και η αρχιτεκτονική του, οι αρχαιολογικοί χώροι και τα κάθε λογής μουσεία. Αναφορικά με τη διάσταση της περιβαλλοντικής προσέγγισης της ιστορίας, το κέντρο βάρους της έρευνας και της διδασκαλίας αφορά σε συγκεκριμένες επιλογές ιστορικής αναφοράς και προσέγγισης του περιβάλλοντος, οι οποίες θα μπορούσαν να αποβαίνουν σημαντικές και χρήσιμες στη ζωή όσων εμπλέκονται στην έρευνα και τη διδασκαλία. Συγκεκριμένα, ο επιδιώκεται ο ενεργός ρόλος του μαθητή και του δασκάλου στη διαδικασία της περιβαλλοντικής έρευνας και μελέτης με πρακτικές που αναδεικνύουν, κατά περίπτωση, σε κάθε ιστορική περίοδο την πολυπολιτισμική διάσταση της ιστορίας και την ανάδειξη της σημασίας της έρευνας και μελέτης του ιστορικού περιβάλλοντος. Η περιβαλλοντική γνώση και εμπειρία οικοδομούνται συνδυαστικά μέσα από τους κοινούς στόχους της ιστορικής έρευνας και της μελέτης του περιβάλλοντος και οι συμμετέχοντες στην έρευνα και στη διδασκαλία συγκροτούν κριτική ιστορική σκέψη και σύγχρονη περιβαλλοντική προβληματική (Λεοντσίνης, 2007).

Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Στο πεδίο αυτό, εντάσσουμε τη διδακτική πρόταση μας, η οποία μέσα από την αξιοποίηση της εργασίας πεδίου, της επιτόπιας παρατήρησης και της έρευνας, προσεγγίζει τον Προϊστορικό Λιμναίο Οικισμό Δισπηλιού Καστοριάς, με στόχο την κατανόηση από πλευράς των μαθητών της επίδρασης του τοπικού περιβάλλοντος στην ιστορική, κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής, από τα χρόνια της προϊστορίας μέχρι και σήμερα, με την αξιοποίηση του υπάρχοντος Οικομουσείου, αλλά και του πλούσιου έντυπου υλικού που διατίθεται. Η συγκεκριμένη πρόταση μπορεί να εφαρμοστεί στα τμήματα της Γ΄ Δημοτικού, αξιοποιώντας τη σχετική αναφορά του βιβλίου της ιστορίας στους οικισμούς της νεολιθικής εποχής - *Ενότητα 7: Η νεολιθική εποχή στην Ελλάδα* - και ιδιαίτερα με την αξιοποίηση της σχετικής φωτογραφίας για το Λιμναίο Οικισμό Δισπηλιού (σ. 106), η οποία αφορά στην αναπαράσταση ενός σπιτιού από το σύγχρονο Οικομουσείο. Για την οργάνωση και την υλοποίηση σχετικού σχεδίου εργασίας, μπορεί να αξιοποιηθεί ο χρόνος που διατίθεται για διαθεματικές δραστηριότητες (10% του συνολικού χρόνου που διατίθεται για το μάθημα της Ιστορίας) σε συνδυασμό με την αξιοποίηση του χρόνου της Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών δραστηριοτήτων (3 ώρες την εβδομάδα για την Γ΄ Δημοτικού).

Εικ. 1: Λιμναίος Οικισμός Δισπηλιού Καστοριάς

Η μεθοδολογική προσέγγιση που επιλέγεται είναι η εργασία πεδίου (επιτόπια παρατήρηση και έρευνα) σε συνδυασμό με μια ποικιλία διδακτικών τεχνικών. Η επεξεργασία του θέματος είναι νοηματική, «ιστορική», γλωσσική και περιβαλλοντική.

Γενικοί στόχοι της διδακτικής πρότασης

Ως γενικοί στόχοι της συγκεκριμένης πρότασης ορίζονται οι εξής:

- Η κατανόηση της αλληλεξάρτησης ανθρώπου και περιβάλλοντος, δηλαδή να κατανοήσουν οι μαθητές διαχρονικά τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον και την επίδραση που ασκεί το ένα στο άλλο

- Η καλλιέργεια της ιστορικής μνήμης και συνείδησης: να αντιληφθούν οι μαθητές τον τρόπο με τον οποίο μεταβάλλονται και εξελίσσονται οι κοινωνίες και ποιες είναι οι επιμέρους εμπειρίες που απέκτησε ο άνθρωπος κατά τη διαδρομή του στο παρελθόν, ώστε να διεισδύουν συνειδητά στο περιεχόμενο του δικού τους τρόπου ζωής, συγκρίνοντας το με εκείνο των άλλων.

- Η διαμόρφωση στάσεων και θετικών συμπεριφορών: Με τη διασύνδεση της τοπικής ιστορίας και της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης δίνεται η ευκαιρία για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και στάσεων που απαιτούνται για την προστασία του περιβάλλοντος, κατανοούνται τα οικολογικά προβλήματα και τα αίτιά τους, καθώς και η ανάγκη μετάβασης σε μια κοινωνία που θα χαρακτηρίζεται από την ενεργό συμμετοχή των πολιτών της απέναντι στα προβλήματα του τοπικού περιβάλλοντος, για την πρόληψη των οποίων πρέπει να δράσουν.

- Η κοινωνικοποίηση: Μέσα από τη γνωριμία και την αναγνώριση της κοινής ιστορικής μνήμης των κατοίκων της περιοχής τους, οι μαθητές ενδυναμώνουν την ιστορική τους κατανόηση και αναπτύσσουν την κοινωνικοποίησή τους και ενισχύεται το ενδιαφέρον τους για την ιστορία, λόγω της αμεσότητας του υπό έρευνα αντικειμένου.

Επιμέρους στόχοι της διδακτικής πρότασης:

- Να πληροφορηθούν οι μαθητές για την ύπαρξη σημαντικών ευρημάτων του νεολιθικού Λιμναίου Οικισμού Δισπηλιού και να εκτιμήσουν την αξία τους.

- Να εντοπίσουν και να αιτιολογήσουν τα χαρακτηριστικά της τοποθεσίας που επιλέχθηκε για την ανάπτυξη του Οικισμού, ώστε να αναγνωρίσουν το σημαντικό ρόλο που παίζει το περιβάλλον για την οικονομική, κοινωνική, ιστορική, πολιτισμική εξέλιξη ενός τόπου.

- Να αξιοποιήσουν το έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό, καθώς και τα ευρήματα του μουσείου για να περιγράψουν τον Οικισμό, να αναφέρουν τα υλικά κατασκευής του, τις ασχολίες των κατοίκων του, τα πολιτιστικά στοιχεία του και να συσχετίσουν τον τρόπο ζωής του προϊστορικού ανθρώπου με το σήμερα.

- Να κατακτήσουν ιστορικές και περιβαλλοντικές έννοιες και όρους, όπως: πολιτισμός, ανασκαφή, αρχαιολογικά ευρήματα, νεολιθική εποχή, οικισμός, οικομουσείο, αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος, χλωρίδα, πανίδα, οικοσύστημα κλπ.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Ως μεθοδολογική προσέγγιση στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση επιλέχθηκε η εργασία πεδίου, η οποία μπορεί να δώσει σημαντικά αποτελέσματα για τη γνώση και τη δραστηριοποίηση των μαθητών και (Καλαϊτζίδης & Ουζούνης, 1999). Ιδιαίτερα αποτελεσματική μπορεί να είναι η εργασία πεδίου όταν είναι επαναλαμβανόμενη δραστηριότητα, επειδή οι μαθητές εξοικειώνονται περισσότερο με το νέο περιβάλλον,

ώστε να αξιοποιούνται όλες οι δυνατές επιδράσεις του. Είναι τεκμηριωμένο ερευνητικά ότι οι γνώσεις που αποκομίσουν οι μαθητές από την επιτόπια έρευνα και τη βιωματική προσέγγιση ενός θέματος διατηρείται στη μακρόχρονη μνήμη (Falk, 1982).

Σε γενικές γραμμές παρέχει τη δυνατότητα για βιωματική και επομένως αποτελεσματικότερη και βαθύτερη γνώση του περιβάλλοντος και της ιστορίας ενός τόπου. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχία της εργασίας πεδίου είναι: α) η γνωριμία του εκπαιδευτικού με το χώρο - πεδίο και τις δυνατότητες που αυτός προσφέρει, β) η προετοιμασία της ομάδας - τάξης για την επίσκεψη και η εξοικείωσή της με το υπό διαπραγμάτευση θέμα μέσω του χειρισμού διαφόρων υλικών και εργαλείων, όπως χάρτες, πληροφοριακό υλικό (κείμενα, φωτογραφίες, πληροφορίες από το διαδίκτυο), φωτογραφικών μηχανών, φύλλων καταγραφής των παρατηρήσεων κλπ. Έτσι, οργανώνονται δραστηριότητες που αφορούν στο διάστημα πριν την επίσκεψη, στη διάρκεια της επίσκεψης και μετά την επίσκεψη στο συγκεκριμένο χώρο (Farmer & Wott, 1995).

Α. Δραστηριότητες πριν την επίσκεψη (2 διδακτικά δίωρα):

Στόχος: Να πληροφορηθούν οι μαθητές την ύπαρξη του νεολιθικού Λιμναίου Οικισμού Δισπηλιού. Να κατανοήσουν τους λόγους επιλογής του συγκεκριμένου χώρου για την εγκατάσταση των νεολιθικών ανθρώπων. Να αντιληφθούν την ύπαρξη συγκεκριμένου πολιτισμού στις όχθες της λίμνης. Να συζητήσουν για τη συγκεκριμένη ανασκαφή, για τη δουλειά του αρχαιολόγου, για τα ευρήματα στην περιοχή. Να εντοπίσουν άλλους χώρους όπου υπάρχουν λιμναίοι οικισμοί στην Ευρώπη. Να καταρτίσουν λίστα προετοιμασίας της επίσκεψης.

Δραστηριότητες:

α) Οι μαθητές, με αφορμή τη σχετική εικόνα στο βιβλίο τους (σελ. 106), συζητούν για τους Λιμναίους Οικισμούς. Διατυπώνουν τις υποθέσεις τους για τους λόγους που οι νεολιθικοί αυτοί οικισμοί ονομάζονται έτσι, καθώς και για τους λόγους που επιλέχθηκε ο συγκεκριμένος χώρος για την εγκατάσταση των ανθρώπων (ύπαρξη νερού).

β) Συζητούν για την αξία της λίμνης (βιολογική - χλωρίδα - πανίδα, αντιπλημμυρική, κλιματική, οικονομική - ανάπτυξη της γεωργίας - της κτηνοτροφίας - της αλιείας - του τουρισμού, πολιτιστική, επιστημονική - εκπαιδευτική - έρευνα σε ένα υδάτινο οικοσύστημα, αναψυχής. Η συζήτηση εμπλουτίζεται με φωτογραφικό υλικό της χλωρίδας και της πανίδας της λίμνης, καθώς και των διαφόρων δραστηριοτήτων που συνδέονται με αυτήν.

γ) Εντοπίζουν στο χάρτη το χώρο του Λιμναίου Οικισμού Δισπηλιού. Παρατηρούν τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Σημειώνουν τη διαδρομή που πρέπει να ακολουθηθεί για την επίσκεψη του χώρου από το σχολείο τους μέχρι το Δισπηλιό.

δ) Από το διαδίκτυο αντλούν πληροφορίες για τους Λιμναίους οικισμούς που υπάρχουν σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες (Γερμανία, Ελβετία, Αγγλία). Εντοπίζουν τα κοινά στοιχεία των οικισμών αυτών (ύπαρξη νερού - τρόπος κατασκευής σπιτιών - υλικά κατασκευής). Συζητούν για τους λόγους για τους οποίους τα σπίτια χτίζονται κοντά ή μέσα στο νερό, πάνω σε πασσάλους. Ταξινομούν το πληροφοριακό και φωτογραφικό υλικό από το διαδίκτυο και το αναρτούν στην τάξη.

ε) Ετοιμάζουν τη λίστα προετοιμασίας της επίσκεψης, στην οποία καταγράφονται: 1. Ο σκοπός της επίσκεψης, 2. Οι ερωτήσεις που περιμένουν απάντηση, 3. Τα υλικά

που πρέπει να πάρουμε μαζί μας (φωτογραφικές μηχανές – κάμερες - κιάλια παρατήρησης - φύλλα καταγραφής των παρατηρήσεων - χάρτες), 4. Επιλέγεται ο τρόπος μετακίνησης και υπολογίζεται το κόστος, 5. Επισημαίνονται οι τυχόν δυσκολίες που ανακύπτουν και προτείνονται λύσεις

B. Δραστηριότητες κατά τη διάρκεια της επίσκεψης (5 διδακτικές ώρες):

Στόχος: Η βιωματική προσέγγιση του χώρου και η επιτόπια έρευνα με απώτερο σκοπό να απαντηθούν οι ερωτήσεις των μαθητών που έχουν καταγραφεί στο προηγούμενο στάδιο και αφορούν:

- στον τρόπο οργάνωσης και χρήσης του χώρου του Λιμναίου Οικισμού (επιλογή μιας θέσης ως μόνιμης κατοικίας - αρχιτεκτονική οργάνωση του χώρου αυτού - εξοπλισμός με εξειδικευμένες κατασκευές για την παραγωγική χρήση του χώρου)
- στην οικονομία και την τεχνολογία (τι παράγεται; πώς; για ποιόν;)
- στην ιδεολογία και τον πολιτισμό (σχέση ανθρώπου και φύσης- κωδικοποίηση των εντυπώσεων του ανθρώπου για τις αλλαγές του περιβάλλοντος και αξιοποίησή τους για την επίλυση των καθημερινών του προβλημάτων, μέσω των ευρημάτων – κοσμήματα, ειδώλια, κομμάτια διακοσμημένης κεραμικής - παρουσία ενδείξεων πρώιμης γραφής).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

α) Μελέτη του χώρου του Οικομουσείου: Οι μαθητές με τη βοήθεια του ξεναγού του Οικομουσείου επισκέπτονται τα σπίτια του οικισμού. Παρατηρούν και καταγράφουν τα υλικά κατασκευής των σπιτιών, τον τρόπο κατασκευής τους μέσα στο νερό και έξω από αυτό, τους εσωτερικούς χώρους, τα σκεύη και τα εργαλεία. Καλούνται να φανταστούν και να περιγράψουν τη καθημερινή ζωή των προϊστορικών ανθρώπων μέσα κι έξω από το σπίτι. Φωτογραφίζουν το Οικομουσείο.

β) Παρατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας: Καταγραφή των φυτών και των ζώων (πτηνών και ψαριών) της περιοχής σε ειδικά φύλλα εργασίας. Καταγράφουν τους ήχους του περιβάλλοντος χώρου σε κασετόφωνο.

γ) Κάνουν υποθέσεις για τις ασχολίες των κατοίκων με βάση τις δυνατότητες της περιοχής (γεωργοί - κτηνοτρόφοι - ψαράδες - κατασκευαστές εργαλείων - αγγειοπλάστες). Συζητούν για την καταλυτική επίδραση του νερού στη ζωή των κατοίκων του οικισμού.

δ) Επίσκεψη στο μουσείο ευρημάτων του οικισμού: Παρατηρούν τα ευρήματα και τα καταγράφουν σε φύλλο εργασίας, ανά κατηγορία: Εργαλεία, σκεύη, ειδώλια, κοσμήματα. Φωτογραφίζουν το χώρο του μουσείου, σχεδιάζουν με μολύβι ή χρώματα τα ευρήματα που τους εντυπωσιάζουν. Αφήνουν τις εντυπώσεις τους στο βιβλίο επισκέψεων του Μουσείου.

ε) Συζητούν με τους αρχαιολόγους του μουσείου για τη δουλειά τους: Τι σπουδές χρειάζεται κανείς για να γίνει αρχαιολόγος, με ποιον τρόπο έγινε η συγκεκριμένη ανασκαφή, για ποιο λόγο, ποιες είναι οι δυσκολίες που συνάντησαν στη δουλειά τους, πώς κατασκευάστηκε το Οικομουσείο, τι άλλο χρειάζεται ακόμη να γίνει για να ολοκληρωθεί η ανασκαφή. Καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους σε ειδικά διαμορφωμένα φύλλα εργασίας.

στ) Οι μαθητές χαρτογραφούν την περιοχή και αναπαριστούν ζωγραφικά το Λιμναίο Οικισμό.

Γ. Δραστηριότητες μετά την επίσκεψη (2 διδακτικά δίωρα):

Στόχος: Η εμπέδωση των γνώσεων και η διαμόρφωση θετικών στάσεων και συμπεριφορών, με την αξιοποίηση του υλικού που έχει συγκεντρωθεί από την επίσκεψη (επεξεργασία - ταξινόμηση - ερμηνεία των πληροφοριών).

Δραστηριότητες:

α) Οι μαθητές σε ομάδες επεξεργάζονται το υλικό της επίσκεψης. Συντάσσουν έκθεση - αναφορά για την επίσκεψη, στην οποία περιλαμβάνονται οι λεπτομέρειες της επίσκεψης, οι εντυπώσεις τους και οι αξιολογήσεις τους για τις δραστηριότητες που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.

β) Εκθέτουν το υλικό το οποίο προέκυψε από την επίσκεψη: φωτογραφίες, ζωγραφικές απεικονίσεις του χώρου, των κατοικιών, των ευρημάτων, χαρτογράφηση της περιοχής.

γ) Παράγουν κείμενα ομαδικά, με θέματα:

- Μια ημέρα από τη ζωή ενός παιδιού στο Λιμναίο Οικισμό Δισπηλιού
- Η δουλειά του αρχαιολόγου
- Αν ζούσες σε ένα σπίτι του Λιμναίου Οικισμού, ποια πράγματα από τη σύγχρονη ζωή θα σου έλειπαν;

δ) Κατασκευάζουν με πηλό αγγεία, κοσμήματα, εργαλεία και ειδώλια, τα οποία διακοσμούν ανάλογα

ε) Με καλαμάκια ή οδοντογλυφίδες κατασκευάζουν σπίτια στα πρότυπα του Λιμναίου Οικισμού.

στ) Παρατηρούν φωτογραφίες των σπιτιών του οικισμού και σύγχρονων σπιτιών. Εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές στον τρόπο κατασκευής, στα υλικά κατασκευής, στον τρόπο διακόσμησης του εσωτερικού.

ζ) Οργανώνεται συζήτηση - αντιπαράθεση απόψεων σε δυο ομάδες, ως εξής: Η ομάδα Α΄ διατυπώνει την άποψη ότι οι κάτοικοι του Λιμναίου Οικισμού δεν είχαν αναπτύξει πολιτισμό, αφού πολλά από τα σύγχρονα επιτεύγματα τους έλλειπαν. Η ομάδα Β΄ αντίθετα υποστηρίζει ότι οι κάτοικοι του Λιμναίου Οικισμού ήταν πολιτισμένοι και αυτό μπορεί να αποδειχτεί. Η κάθε ομάδα καλείται με επιχειρήματα να υποστηρίξει την άποψή της.

Υλικό που μπορεί να αξιοποιηθεί για τη διδασκαλία:

1. Πρόγραμμα Μελίνα (1999). *Ο νεολιθικός πολιτισμός του Δισπηλιού. Μια προϊστορική λιμνούπολη*. Θεσσαλονίκη: ΥΠΠΟ.
2. *Οικομουσείο Δισπηλιού: ταξίδι σ' ένα προϊστορικό χωριό της λίμνης* (1999). Δήμος Μακεδνών - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
3. Χουρμουζιάδης, Γ. Χ. (1996). *Το Δισπηλιό Καστοριάς: ένας λιμναίος προϊστορικός οικισμός*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
4. Γκόλια, Π. & Ζυγούρη, Ε. (2001). *Προϊστορικός Λιμναίος Οικισμός Δισπηλιού: Ένα ταξίδι στο χώρο και στο χρόνο... Εκπαιδευτικό Λογισμικό για μαθητές Δημοτικού Σχολείου*. ISBN: 960-91626-0-6
5. Σχετικές ιστοσελίδες:
<http://www.dimos-makednon.gr>
<http://www.kastoriacity.gr>
<http://4gym-kastor.kas.sch.gr>
<http://historiska.se/collections/research/alvastra>
<http://www.pfahlbauten.de/steinzeit1922.html>
<http://ireland.iol.ie/~discovery/lake.html>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαϊνά, Μ. (1997). *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Καλαϊτζίδης, Δ. & Ουζούνης, Κ. (1999). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη*. Ξάνθη: Σπανίδης.
- Καλογεροπούλου, Φ. (1999). Σύνδεση - Συνύπαρξη Τοπικής Ιστορίας- Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. *Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, ΠΕΕΚΠΕ, Αθήνα.
- Λεοντσίνης, Γ. (1999). *Ιστορία – Περιβάλλον και η διδακτική της*. Αθήνα: Α. Χριστάκης.
- Λεοντσίνης, Γ. (2007). Μεθοδολογία προσέγγισης του περιβάλλοντος μέσα από την ιστορική έρευνα και τη διδασκαλία της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εισήγηση σε συνέδριο με θέμα: *Η διαχείριση και η προστασία του περιβάλλοντος μέσα από την έρευνα και τη διδασκαλία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, στο πλαίσιο του εορτασμού της 170ης επετείου από την ίδρυσή του (Αθήνα, 13-14 Νοεμβρίου 2007), 1-7.
- Λεοντσίνης, Γ. (1996). *Η Διδακτική της Ιστορίας, Γενική – Τοπική Ιστορία και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα: «Ινστιτούτο του Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα».
- Ρεπούση, Μ. (2000). Διδακτικές προσεγγίσεις της τοπικής ιστορίας. Ιστορικό ερώτημα και ανάπτυξη σχεδίων εργασίας. *Φιλολόγος*, τ. 3, 101- 105.
- Ρεπούση, Μ. (2000α). Τοπικές ιστορίες στο σχολείο. Από το γενικό παρελθόν στο παρελθόν του τόπου. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 112, 97-108.
- Falk, H. J. & Baling, D. J. (1982). The Field Trip Milieu: Learning and Behavior as a function of Contextual Events. *Journal of Education Research*, Vol. 76, No. 1, 22-28.